

Білик В.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

Bilik V. V.

*PhD, Associate Professor,
Management and Economic Department
Cherkasy National University named after Bogdan Khmelnytsky*

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДПРИЄМНИЦТВА З ПОЗИЦІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

EVALUATION OF INVESTMENT OPPORTUNITIES OF BUSINESS VIEWPOINT OF ECONOMIC SECURITY

Анотація. У статті проведено розмежування понять інвестиційних можливостей та інвестиційної привабливості, визначено порядок їх оцінки з позиції забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. В результаті дослідження факторів інвестиційних можливостей, економічної безпеки та інноваційного потенціалу сформовано методику оцінки доцільності впровадження інвестиційного проекту з позиції об'єкта та суб'єкта такої діяльності. В ході аналізу факторів забезпечення економічної безпеки підприємства, інноваційного потенціалу та інвестиційних можливостей виокремлено спільні їх блоки як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі, що стали підґрунтям розробки відповідних методологій оцінки. При цьому методика оцінки інвестиційного потенціалу та інвестиційних можливостей підприємства за умови, що воно не виступає одночасно і об'єктом, і суб'єктом інвестиційного процесу, буде абсолютно різною. На підставі даних алгоритмів стає можливою розробка комплексної моделі діагностики рівня інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки.

Ключові слова: інновації, інвестиції, капітальні вкладення, основний капітал, економічна безпека.

Вступ та постановка проблеми. Інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства передбачає залучення додаткового капіталу або реінвестування власного прибутку в новітні розробки або обладнання. Основним джерелом фінансування інновацій виступають власні кошти підприємств. Тобто виробники нових видів продукції несуть суттєві витрати на розробку та впровадження нових видів продукції, що викликає зростання її собівартості, а також інвестують частину отриманого прибутку. Відповідно, вартість інноваційних проектів для самого підприємства стає дуже високою, а термін окупності вкладень зростає. Постає потреба у пошуках додаткових інвестицій. Будь-яке залучення коштів може негативно вплинути на рівень економічної безпеки підприємницької діяльності, відповідно, пошук оптимальних способів оцінки інвестиційної діяльності з позиції забезпечення економічної безпеки набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційно-інвестиційного розвитку економіки останнім часом все частіше висвітлюються вітчизняними науковцями, зокрема в працях О.Й. Вівчара, В.М. Гейця, М.П. Денисенко, Н.В. Краснокутської, Т.О. Скрипко, І.В. Юхновського. Аналізу питань економічної безпеки в різні періоди приділяли увагу А.В. Абоютіна, О.В. Коваленко, І.В. Лобас, В.Г. Семінова, Н.С. Скоробогатова, В.Г. Щербак.

В сучасній літературі не спостерігається єдності наукової думки щодо методики оцінки інвестиційних можливостей підприємств, аналізу факторів економічної безпеки, особливо в умовах турбулентності економіки.

Метою роботи є аналіз сутності понять інвестиційних можливостей та потенціалу в контексті інноваційного розвитку із забезпеченням належного рівня економічної безпеки.

Результати дослідження. Нормами Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвесторам надано низку прав та повноважень щодо об'єкта інвестування. Зокрема, за

рішенням інвестора права володіння, користування і розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення можуть бути передані іншим громадянам та юридичним особам у порядку, встановленому законом. Також інвестор має право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами та результатами інвестицій, включаючи реінвестиції та торговельні операції на території України, відповідно до законодавчих актів України [1]. Відповідно, підприємство, що виступає об'єктом інвестування, може втратити авторські та суміжні права на винаходи та розробки, якщо інше не передбачено договором. Окрім цього, однією з поширених форм зовнішнього інвестування є участь у капіталі, тобто передача частки права власності на юридичну особу.

Таким чином, для підприємства, що прагне інноваційного розвитку та потребує залучення додаткового капіталу, залучення прямих інвестицій втрачає свою цінність у зв'язку із загрозою втрати частки прибутку. Саме цим, на нашу думку, пояснюється значна частка самофінансування підприємств. Низькою також залишається частка кредитів банків та позик (лише 8,1%). Причинами небажання залучати позикові кошти у розвиток підприємств в Україні, на нашу думку, є як невідповідні кредитні умови, так і втрата показників фінансової стійкості та стабільності, а також, відповідно, інвестиційної привабливості та економічної безпеки.

Забезпечення стану економічної безпеки досягається шляхом мінімізації впливу негативних факторів розвитку підприємства та має на меті забезпечення фінансової стабільності суб'єкта господарювання у поєднанні із технічним та інноваційним його розвитком. Будь-яка методика оцінки стану економічної безпеки обов'язково включає в себе аналіз показників фінансової автономії підприємства та рівня його технічного розвитку. Таким чином, можна зробити висновок про обернений вплив залучення зовнішніх інвестицій в інноваційний розвиток та безпо-

середнього впровадження ноу-хау у виробничі процеси на рівень економічної безпеки підприємства.

Відповідно, в контексті залучення зовнішніх інвестицій в інноваційну діяльність підприємства під час оцінювання його економічної безпеки необхідно розглядати не лише обсяг і динаміку зобов'язань підприємства, але й напрям розміщення залучених коштів. За умови, що довгострокові позики спрямовано підприємством на впровадження технічних інновацій або проведення власних розробок, показники фінансової автономії або структури пасивів підприємства, що розраховуються під час оцінюванні кількісного показника економічної безпеки, на нашу думку, повинні бути зважені на відповідний коефіцієнт, який здатен послабити вплив обсягу зобов'язань на загальний результат.

Оцінка інвестиційних можливостей підприємства та рівня його економічної безпеки тісно взаємопов'язані між собою та мають низку спільних ознак. Зокрема, зовнішні фактори впливу, на нашу думку, є загалом аналогічними. Узагальнюючи окреслені фактори зовнішнього впливу на інвестиційну привабливість, інноваційну перспективність та рівень економічної безпеки, можемо виявити ті з них, що є спільними для означених характеристик підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Спільні зовнішні фактори формування рівня економічної безпеки, інноваційного потенціалу та інвестиційної привабливості підприємства

Джерело: складено автором

На цьому рисунку нами продемонстровано зони взаємного впливу зовнішніх факторів за різними ознаками.

Зокрема, до першої зони (формування інноваційно-інвестиційної привабливості) нами віднесено кадровий та науковий потенціал регіону, а також його політичну стабільність та культурний розвиток.

До другої зони (формування інвестиційної привабливості за нарощення рівня економічної безпеки) нами віднесено податкову систему країни, нормативно-інституційне державне регулювання та економічну ситуацію регіону чи країни.

До третьої зони (формування інвестиційної перспективності підприємства в контексті нарощення рівня економічної безпеки) нами віднесено розвиток кредитно-фінансового ринку та інформаційного забезпечення (доступності інформації).

До четвертої зони, найбажанішої (формування інноваційно-інвестиційного розвитку в контексті нарощенні рівня економічної безпеки), нами віднесено:

- розвиток інфраструктури регіону (країни);
- геополітичне середовище (доступні природні ресурси та транспортні артерії);
- контрагентне середовище (наявність постачальників необхідних ресурсів при оптимальних цінах та потенційному ринку збуту);
- конкурентне середовище.

Названі зовнішні фактори, що розмежовані нами, не є достатніми для прийняття управлінського рішення, але є визначальними та необхідними.

За таким самим принципом проведено розподіл внутрішніх факторів підприємства:

- 1 зона: розвиток власної інфраструктури виробництва та кадровий і технічний потенціал;
- 2 зона: прибутковність підприємства;
- 3 зона: наукоємність та трудомісткість наявної продукції як ресурс впровадження нових її видів;
- 4 зона: фінансова стійкість підприємства.

Під час здійснення оцінки інвестиційних можливостей підприємства варто чітко розмежовувати поняття інвестиційного потенціалу підприємства як процесу, в якому підприємство виступає як об'єкт інвестування, та безпосередніх інвестиційних можливостей як процесу, в якому підприємство виступає суб'єктом інвестиційної діяльності.

Отже, більшість науковців розглядає інвестиційний потенціал як сукупність ресурсів або здатність досягти бажаного інвестиційного результату. При цьому поняття інвестиційних можливостей ототожнюється із категорією інвестиційного потенціалу.

На нашу думку, інвестиційний потенціал варто розглядати з позиції підприємства, що є об'єктом інвестування, і визначати як здатність суб'єкта господарювання досягти бажаного інвестиційного результату. З такої позиції інвестиційний потенціал підприємства повинен оцінюватися шляхом розгляду факторів здатності цього підприємства до модернізації, переоснащення, проведення наукових або технічних розробок, впровадження нових видів продукції за умови залучення додаткових джерел фінансування даних робіт.

Тоді інвестиційні можливості підприємства варто розглядати з позиції підприємства, що є суб'єктом інвестиційної діяльності, і визначати як здатність суб'єкта господарювання використати частку наявних ресурсів, зокрема прибутку, для інвестиційної діяльності. З такої позиції інвестиційні можливості підприємства повинні оцінюватися шляхом виокремлення вільних ресурсів та напрямів їх ефективного розміщення. Тобто інвестиційні можливості – це здатність ефективно генерувати інвестиції, а потенціал – здатність ефективно їх поглинати. При цьому як виділення частки ресурсів для інвестиційної діяльності, так і їх залучення у формі зобов'язань або частки капіталу безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки підприємства шляхом зниження кількісної його оцінки.

Узагальнено цей підхід на рис. 2.

Як уже зазначалося, як виведення коштів за межі підприємства (відповідно, у формі інвестиційних можливостей), так і залучення коштів (відповідно, для задоволення інвестиційного потенціалу) можуть вплинути на рівень економічної безпеки в бік зниження оцінки його рівня.

Отже, з позиції економічної безпеки оптимальною буде ситуація, коли інвестиційний потенціал та можливості підприємства співпадають.

Проте на практиці підприємства часто повинні залучати кошти із зовнішніх джерел або, навпаки, розміщувати тимчасово вільні кошти за межами підприємства. Окрім цього, необхідно зважати на кількісний та якісний

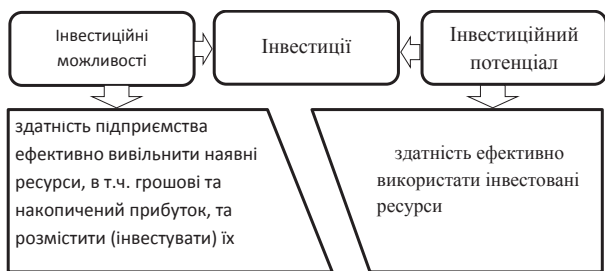

Рис. 2. Розмежування понять «інвестиційні можливості» та «інвестиційний потенціал»

Джерело: складено автором

вимір інвестиційних характеристик. Звичайно, кожен з них можна привести до грошового вимірника, але більш ефективним, на нашу думку, є інвестування шляхом прямого розміщення наявних ресурсів у фактичній формі.

Методика оцінки інвестиційного потенціалу та інвестиційних можливостей підприємства за умови, що воно не виступає одночасно і об'єктом і суб'єктом інвестиційного процесу, буде абсолютно різною.

Оцінка інвестиційних можливостей підприємства, на нашу думку, включає в себе такі етапи:

1) оцінка ефективності використання наявних ресурсів з метою виявлення резервів провадження інвестиційної діяльності;

2) оцінка обсягу та структури ресурсів інвестування з метою вибору оптимального інвестиційного проекту, включаючи розрахунок очікуваного результату;

3) оцінка впливу інвестиційного процесу на рівень економічної безпеки суб'єкта інвестування.

Методика реалізації даних етапів ґрунтується на класичних прийомах економічного, фінансового, стратегічного та проектного аналізу, а також має суттєву галузеву специфіку. Для промислового підприємства, що прагне спрямувати вивільнені ресурси в інвестиційну діяльність, виглядатиме вона таким чином.

1) На першому етапі проводиться внутрішня діагностика ефективності використання основних засобів, рентабельності окремих видів продукції, використання прибутку та тимчасово вільних коштів. В результаті визначаються обсяг інвестиційних можливостей та їх форма (земля, капітал, інші ресурси).

2) На другому етапі відбувається відбір інвестиційного проекту та об'єкта інвестування. На даному етапі варто оцінити поточну та майбутню вартість інвестицій, термін її окупності та прибутковість. Необхідно зважити

досяжність та доцільність інвестицій у прямій формі та обрати спосіб участі в капіталі, а також оцінити ризикованість проекту. При цьому, на нашу думку, інноваційне інвестування варто сприймати як венчурне.

3) На третьому етапі варто оцінити, яким чином виведення частини ресурсів вплине на показники фінансово-майнового стану та перспективність діяльності суб'єкта інвестування у поєднанні з ефективністю здійсненої інвестиції в контексті рівня економічної безпеки підприємства.

Отже, найбільш повне уявлення про інвестиційний потенціал підприємства можна отримати, поєднавши наявні підходи у формі відповідних етапів (рис. 3).

Відповідно до проаналізованих наявних методів (табл. 1) стає можливою розробка алгоритму оцінки інформації щодо інвестиційної привабливості інновації. Розробка алгоритму є процесом систематизації виокремлених методів та трансформації їх у покроковий механізм, що стане підґрунтям для прийняття управлінського рішення.

При цьому кожна інновація за своєю природою є індивідуальною та неповторною, відповідно, і алгоритм оцінки може носити лише загальні універсальні риси, а технологічні – різноманітні компоненти. Цей процес охоплює типові етапи: збір інформації, зокрема щодо фінансово-майнового стану і прибутковості суб'єкта інвестування та його середовища, перспективності інновації; обробку інформації, зокрема групування отриманих даних та визначення і розрахунок необхідних техніко-економічних параметрів оцінки; узагальнення результатів, зокрема їх систематизацію та прийняття відповідного рішення. При цьому важливим компонентом обробки інформації є визначення необхідних показників та параметричних меж їх оцінки і суттєвості відповідно до техніко-економічних характеристик інновації.

Таким чином, сформовано системний підхід до оцінки інвестиційної привабливості проекту в контексті збереження рівня економічної безпеки суб'єкта та об'єкта інвестиційно-інноваційного процесу.

Висновки. Отже, в ході проведеного дослідження напрямів інноваційної активності підприємств України виявлено, що основним напрямом її реалізації є придбання нових машин і обладнання. Науковий та науково-технічний потенціал інституцій та кадрового забезпечення за останні 10 років невпинно скорочується, частка розробок у ВВП станом на 2015 рік становить лише 1,4%.

В ході аналізу факторів забезпечення економічної безпеки підприємства, інноваційного потенціалу та інвестиційних можливостей виокремлено спільні їх блоки як у

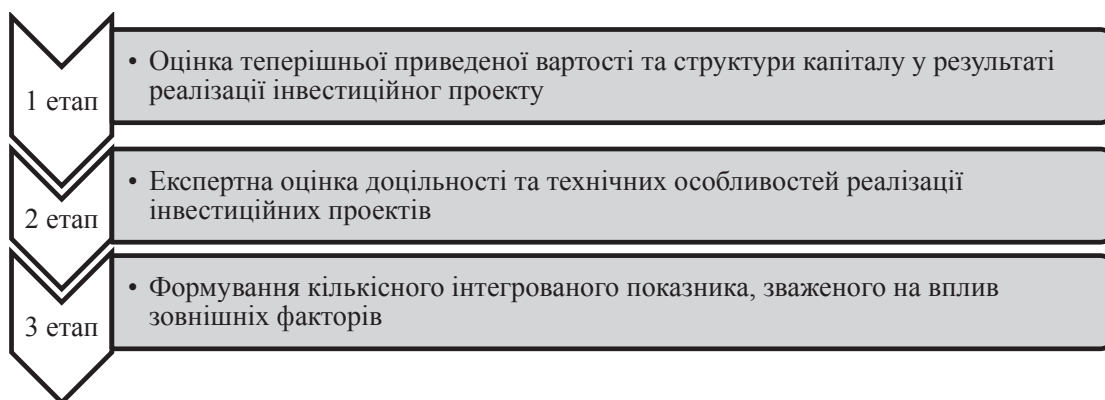

Рис. 3. Методика оцінки інвестиційного потенціалу підприємства

Джерело: складено автором

Методи оцінки ефективності інноваційної діяльності

Метод	Змістове відображення
Від загального до часткового	Здійснення оцінки ефективності інноваційної діяльності як комплексної категорії в розрізі оцінки кожної зі складових.
Від попередньої до загальної оцінки	Формалізація результатів оцінки ефективності інноваційної діяльності, які здійснюються на етапі прийняття рішення про впровадження інноваційної діяльності та на кінцевому етапі комерціалізації результатів.
Сполучення статичних та динамічних оцінок	Відображення результатів оцінки як на етапі впровадження, так і з урахуванням її розвитку на ринку.
Сполучення кількісних та якісних оцінок	На думку авторів, базовими видами ефективності є економічна, соціальна, екологічна та технологічна ефективності, які характеризуються рядом показників, що вимірюються як кількісно, так і якісно. Тому оцінка повинна містити в собі оптимальність параметрів, які б узгоджували ці показники.
Врахування фактору часу	Здійснення оцінки з урахуванням динамічності оточуючого середовища впродовж життєвого циклу інновації та теорії вартості грошей в часі.

Джерело: [8]

зовнішньому, так і внутрішньому середовищі, що стали підґрунтям розробки відповідних методологій оцінки. З метою уникнення категорійних колізій обґрунтовано розмежування понять інвестиційних можливостей, інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості.

В результаті окреслення усіх факторів формування інноваційно-інвестиційної привабливості проектів та

підприємницької діяльності й теоретичних особливостей сформовано методологію та алгоритми оцінки інвестиційних можливостей, інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості. На підставі цих алгоритмів стає можливою розробка комплексної моделі діагностики рівня інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
3. BDO IBC Overall ranking [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bdo-ibc.com/index/global-comparison/overall-index>
4. Дідух С.М. Принципи побудови системи оцінки інвестиційного потенціалу підприємств / С.М. Дідух // Ефективна економіка. – 2009. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=48>
5. Політика економічного прагматизму / Інститут суспільно-економічних досліджень. – К., 2016. – 118 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ises.org.ua/uploads/pdf/NEPmini_ua.pdf
6. Стан інвестиційної діяльності в Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан інвестиційної діяльності в Україні](http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні).
7. Статистична інформація Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Чорна М.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : [монографія] / М.В. Чорна, С.В. Глухова. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 210 с.
9. Щербатюк О.М. Дефініція «інвестиційний потенціал підприємства»: сутність та відмінності / О.М. Щербатюк // Ефективна економіка. – 2011. – № 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=773>

Анотація. В статті проведено розграничення понять інвестиційних можливостей і інвестиційної привабливості, визначено порядок їх оцінки з точки зору забезпечення економічної безпеки підприємств. В результаті дослідження факторів інвестиційних можливостей, економічної безпеки і інноваційного потенціалу сформована методика оцінки цілесобразності впровадження інвестиційного проекту з позиції об'єкта і суб'єкта такої діяльності. В ході аналізу факторів забезпечення економічної безпеки підприємства, інноваційного потенціалу і інвестиційних можливостей виділені загальні блоки як во зовнішній, так і во внутрішній середовищі, які стали основою розробки відповідних методологій оцінки. При цьому методика оцінки інвестиційного потенціалу і інвестиційних можливостей підприємства при умові, що во не виступає одночасно і об'єктом, і суб'єктом інвестиційного процесу, буде абсолютно різною. На основі даних алгоритмів становиться можливою розробка комплексної моделі діагностики рівня інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки.

Ключевые слова: інновації, інвестиції, капітальні вкладення, основний капітал, економічна безпека.

Summary. In the article the distinction between investment opportunities and investment attractiveness, a procedure for their assessment of the position of economic security of business activities. The study factors of investment opportunities, economic security and formed innovative potential methodology for assessing implementation feasibility of the project with the position of the object and the subject of such activities. During the analysis of the factors ensuring economic security, innovative potential and investment opportunities are allocated to the joint units both in the external and internal environment, which became the basis for the development of appropriate valuation methodologies. Thus, the method of estimation of investment potential and investment opportunities of the company, provided that it does not act as both object and subject of the investment process will be completely different. Based on these algorithms is possible to develop an integrated diagnostic model of innovation and investment of the company in the context of its economic security.

Key words: innovations, investments, capital investments, capital, economic security.